

→ Dante Alighieri Isteni színjáték

POKOL

XXIX. ÉNEK
(A Pokol Nyolcadik Körében)

A hamisítók — I.: alkimisták

Dante egy rokonát keresi

A nagy tömegtől, a sokféle sebtől 1
a szemem annyira megittasult,
hogy sírni akart csak és semmi mást.
De Vergilius rám szól: „Minek ez? 4
Miért időzik a tekinteted
a lent jajongó csonka árnyakon?
Nem tetted ezt a többi szennyrovatban! 7
Csak nem akarsz megszámolni őket?!
Huszonkét mérföld körben ez a völgy!...
A Hold már ott van a lábunk alatt, 10
fogyatkozik a kiszabott időnk,
s van látnivaló más is, nem csak ez.”
„Ha jobban figyelnél — mondtam neki —, 13
hogy milyen okból nézelődöm itt,
tán engedted volna, hogy még maradjak.”
Közben elindult, én mentem mögötte, 16
úgy mondtam ezeket a vezetőmnek,
és hozzátettem: „Ott lent, ahova
oly merőn néztem, sejtésem szerint 19
egy véreből való lélek siratja
a bűnt, melyért itt nagy árat fizet.”
Mire a Mester: „Öneki ezentúl 22
ne adj helyet a gondolataidban!
Másra figyelj; ő maradjon magának!
Láttam, amint ájtott a híd alatt, 25
ujjal rád mutatott, fenyegetőleg.
Geri del Bello, mondták a nevét.
Ám téged annyira lenyűgözött 28
Hautefort várának néhai ura,
hogy nem is néztél arra; ő meg elment.”
„Mester — mondtam —, erőszakos halálát 31
mindmáig nem bosszulták meg azok,
kik vele osztoznak a sérelemben:
emiatt van úgy megsértve, szerintem, 34
ezért ment el és nem beszélt velem.
S én emiatt még jobban szánom őt.”

A 10. szennyrovat

Így beszélgettünk, míg a hídhoz értünk, 37
ahonnan látszhatna az új gödör
az aljáig, ha több volna a fény.
Aztán, már föltről, a Szennyrovatok 40
utolsó nagy „kolostorába” néztünk,
s látszottak benne a „megtért barátok”.
Jajszavak nyilai álltak belém, 43
szánakozásból volt a vashegyük,
úgyhogy végül befogtam a fülem.
Ha július és szeptember között 46
egy lyukba raknánk minden beteget
a Chiana-völgy, Szardínia s Maremma

9. Mérföld: akár a római mérföld (1481 méter), akár a Dante korabeli tengeri mérföld (1250 méter), a 9. szennyrovat nagyjából 30 km hosszan fut körbe, átmérője tehát 7 km.

10. A lábunk alatt: az égbolt gömbjének alsó pontján, a nadíron. Az égboltnak a megfigyelő fölötti tetőpontja a zenit, a lába alatti mélypont (amit persze nem lát) a nadír. Dantéék feje fölött Jeruzsálem van, e fölött van a zenit. Tegnapelőtt (Nagycsütörtök éjjel) volt telihold (lásd *Pok.*, XX,127), ekkor a Hold éjfélkor a zeniten állt, délben pedig a nadíron. Mivel azóta két nap eltelt, s a Hold naponta kb. 50 percet késik a Naphoz képest, ma már nem déli 12-kor, hanem 2x50 perccel később halad át a nadíron. Tehát nagyszombat délután 13 óra 40 perc van.

19. Véreből való: rokonom.

27. Geri del Bello (†1280k.): Dante apjának unokatestvére. Erőszakos, kötekedő ember volt.

29. Hautefort [ótfór] (ol. Altaforte): Bertrand de Born vára (lásd *Pok.*, XXVIII,134).

31. Geri gyilkosság áldozata lett.

32–33. Geri halálát az akkori szokásjog szerint az Alighieri-család (akik „osztottak a sérelemben”, így maga Dante is!) köteles lett volna megbosszulni. Ez történetünk időpontjáig, 1300-ig nem történt meg: ez bántja Gerit.

40. Föntről: a hídról.

42. Megtért barát: olyan személy, aki bűnös vagy viharos életéből visszavonult egy kolostorba szerzetesnek (lásd pl. *Pok.*, XXVII,67). — Dante persze gúnyosan fogalmaz, mintha a szennyrovatokban jámbor szerzetesek élénének a világtól elzárva, békességben.

48. A felsorolt helyek mind maláriával fertőzöttek voltak (különösen júliustól szeptemberig), ezért voltak ilyenkor zsúfoltak az ottani kórházak.

kórházaiból, ennyi szenvedést	49
tán akkor látnánk! S olyan volt a bűz, mint ami rothadó sebekből árad.	
Lementünk hát a hosszú híd-füzérről	52
a legutolsó gátra, bal felé. Innen már látszott, hogyan bünteti	
az Égi Úr nem tévedő segédje,	55
az Igazság azokat, akiket mint hamisítókat lajstromba vett.	
Alig hinném, hogy szörnyűbb lehetett	58
a beteg nép látványa Æginában, mikor a szél dögletes kórt hozott	
és minden lény, az apró féregig	61
elhullott (később ezt a régi népet — ha igaz a költők beszámolója —	
hangyákból formálták életre ismét),	64
mint itt, ahol e homályos veremben egy-egy kupacban döglődtek az árnyak.	
Egymás hasán, egymás hátán heverték,	67
volt, aki négykézláb igyekezett a gyötrő úton vonszolni magát.	
Lépdeltünk előre, nem is beszélünk,	70
hallgattuk-néztük a sok beteget, kik nem bírtak föltápaszkodni sem.	

A két leprás

Láttam kettőt, egymásnak dőlve ültek, mint két tepsi az edényszáritón, s tetőtől-talpig sebes volt a testük.	73
Nem húzza fürgébben a vakarót a lovász, ha gazdája sürgeti, vagy ha már álmos és menne aludni,	76
mint ahogy ők vájták a körmüket folyton saját testükbe, tébolyultan a soha meg nem szűnő viszketéstől.	79
Úgy kapargatták a leprát magukról, ahogy késsel szokás pontyot pucolni, vagy nagyobb pikkelyű egyéb halat.	82
„Té, aki kézzel hámozod magad s az ujjaidat használod csipesznek — fordult most egyikükhöz vezetőm —,	85
úgy szolgáljon a tíz körmöd neked örök időkre, hogy mondd meg nekünk: van-e az itt lévők között olasz?”	88
„Mi ketten azok vagyunk, itt ülünk teljesen tönkretéve — mondta sírva az egyik. — És te? Mért kérded? Ki vagy?”	91
„Én ezt az élő — mondta vezetőm — kísérem fokról-fokra lefelé, hogy megmutassam a Poklot neki.”	94

52. Híd-fűzér: a tíz szennyrovaon átívelő tíz híd egy hosszú sort alkot, ebből az utolsón keltek most át, s ráléptek az utolsó gátra (ennek belső oldala már a pokolkút).
59–64. Ægina (gör. Aigina): görög sziget, melyre Juno (Héra) istennő boszszúból dögvészt bocsájtott, amitől minden élőlény elpusztult, kivéve a hangyákat. Jupiter (Zeus) megkönyörült a szigeten, s a hangyákból támasztott új embereket.

Erre a támaszkodást abbahagyták	97
s felém fordultak mindketten, remegve, meg mások is, akik most fölfigyeltek.	
Jó Mesterem hozzám közel hajolt	100
és így szólt: „Mondj nekik, amit akarsz!” Én meg, ha így akarta, hát beszéltem:	
„Hogy el ne enyésszen emléketek	103
az emberek közt az első világban, de éljen majd esztendők múlva is, mondjátok el: kik vagytok, mely vidékről!	106
E rút és undorító állapot ne tartson vissza a tiszta beszédteől!”	

Griffolino és a repülés

„Én arezzói voltam — szólt az egyik —, sienai Albert máglyára küldött, de itt egészen más okból vagyok.	109
Tény, hogy tréfából azt mondtam neki: »Én tudnék röpködni a levegőben!« Kíváncsi ember volt, csak esze nem volt:	112
tanítsam meg rá őt is, azt akarta;	115
s mert nem csináltam Dædalust belőle, a gyámajjával megégettetett.	
De ide, a legelső szennyrovaatba	118
azért lökött Minos, a csalhatatlan, mert alkimista voltam fenn a földön.”	
Költőmhöz fordultam. „Hát létezik oly esztelen nép, mint Siena népe? Túltesznek még a franciákon is!”	121

Capocchio, a másik alkimista

A másik leprás meghallotta ezt, és ráfelelt: „Kivéve persze Striccát, ő mindig szerényen költekezett;	124
meg Niccolót, aki a szegfűszeg drága divatját először behozta a kertbe, ahol talajra talált;	127
meg a kompániát, hol Caccia d’Ascian elherdálta a földjét, szőleit, és Abbagliato villogott eszével...!	130
De hogy megtudd, ki osztja véleményed Sienával szemben, hát nézz ide, és arcom megadja neked a választ:	133
Capocchiónak vagyok én az árnya, fémhamisító, alkimista voltam;	136
emlékezz csak (ha valóban te vagy), mily jól majmoltam a természetet!”	139

104. Első világ: a földi élet.
109. A megszólaló Griffolino, Arezzóból származó alkimista. Művelt ember volt, a bolognai egyetemen tanult. Az alkimisták vegyészek, varázslók és szélhámosok voltak egy személyben: azt állították, hogy olcsó fémekből aranyat tudnak csinálni, halottakat is idéztek stb. Az egyház üldözte őket; Dante is bűnösnek ítéli mesterkedéseiket. — A fémhamisítók (alkimisták) képezik a hamisítók (= 10. szennyrovaat) első osztályát.
110. Albert: gazdag és ostoba sienai polgár, akiből Griffolino pénzt csalt ki szélhámosaival.
111. Más okból: nem a varázslás miatt (az a 4. szennyrovaatba helyezné), hanem a fémhamisítás miatt.
104. Első világ: a földi élet.
109. A megszólaló Griffolino, Arezzóból származó alkimista. Művelt ember volt, a bolognai egyetemen tanult. Az alkimisták vegyészek, varázslók és szélhámosok voltak egy személyben: azt állították, hogy olcsó fémekből aranyat tudnak csinálni, halottakat is idéztek stb. Az egyház üldözte őket; Dante is bűnösnek ítéli mesterkedéseiket. — A fémhamisítók (alkimisták) képezik a hamisítók (= 10. szennyrovaat) első osztályát.
110. Albert: gazdag és ostoba sienai polgár, akiből Griffolino pénzt csalt ki szélhámosaival.
111. Más okból: nem a varázslás miatt (az a 4. szennyrovaatba helyezné), hanem a fémhamisítás miatt.
116. Dædalus: mondabeli alak. Magának és fiának, Icarusnak viaszból és tollakból szárnyakat csinált s azzal fölrepültek. (Lásd *Pok.*, XVII,108).
117. Gyámajja: a sienai püspök, aki Albert támogatója (a pletykák szerint valójában apja) volt, Griffolinót 1270 körül máglyára küldte mint varázslót és eretneket.
119. Minos: lásd *Pok.*, V,4.
123. A franciákat üresfejű, nagyozó, hiú embereknek tartották.
125–132. Stricca, Niccolo, Caccia d’Ascian [kacsa dassán], Abbagliato [abbaljató]: gazdag és szellemeskedő sienai aranyifjak Dante idejében, a „Pénzszórák Klubjának” (*Brigata Spendereccia*) tagjai, akik esztelenül költekeztek (egy másik tagjuk volt Lano, lásd *Pok.*, XIII,115).
127. A szegfűszeg roppant drága volt, mert csak Indonéziában termett, onnan hozták arab kereskedők. Niccolo olyan recepteket terjesztett el, melyekhez nagyon sok kellett belőle.
129. Kert: maga Siena városa.
136. Capocchio [kapokkio]: firenzei alkimista, 1293-ban Sienában máglyán elégették. Valószínűleg diáktársa (s talán barátja) volt Danténak.

XXX. ÉNEK
(A Pokol Nyolcadik Körében)

A hamisítók — II.

Ókori tébolyultak: Athamas, Hecuba

Régen, midőn Juno haragudott	1
Théba népére Semelé miatt (ahogy ezt kimutatta többször is),	
Athamas elméje úgy elborult,	4
hogy mikor meglátta a feleségét jönni, két karján egy-egy kisfiával,	
főlordított: „Feszítsük ki a hálót!	7
Az oroszlánt s két kölykét ejtsük el!”	
S gonosz kezével, mint állat-karommal	
meგრagadta az egyiket, Learkhost,	10
megpörgette s egy kőhöz odacsapta;	
az asszony a másikkal vízbefúlt.	
S midőn a sors kereke mélybe lökte	13
a fennhéjázó trójaiakat	
s odaveszett királyság és király,	
a megtört, nyomorult, rab Hecuba,	16
miután látta: Polyxena meghalt,	
majd fiát, Polydórost látta meg	
a tengerparton elterülve holtan,	19
eszét vesztette, s mint egy kutya,	
kínjában már csak ugatni tudott.	

Gianni Schicchi és Myrrha

De nem támadtak oly kegyetlenül	22
se Théba, se Trója örültjei	
se állatra, se emberi tagokra,	
mint az a két árny, akik itt rohantak,	25
pucéran, dühtől sápadtan, harapva,	
mint disznó, ha az óljából kiront.	
Az egyik belemart Capocchioba	28
a tarkóján, s úgy vonszolta fogával,	
hogy annak hasát horzsolta a kő.	
Az arezzói csak reszketve ült	31
és így szólt: „Ez a rém, ez Gianni Schicchi!	
Rátámad vesszettül mindenkire!”	
„Kívánom neked — mondtam —, hogy a másik	34
ne mélyessze fogát beléd; de kérlek,	
mondd meg, ki ő, mielőtt elrohan!”	
„Ez Myrrha — felelte —, egy régi lélek;	37
gyalázatos, tilalmas szerelemmel	
saját apjának lett a szeretője.	
Hogy elkövesse apjával a bűnt,	40
eljártszotta, hogy ő másvalaki;	
ugyanígy az is, aki ott szalad,	

1–2. Juno (Héra): az ókori főisten, Jupiter (Zeus) felesége. Mivel Jupiter szerelmi viszonyt folytatott a thébai király lányával, Semelével (e kapcsolatból született Dionysos isten), Juno féltékeny haragja Semelé egész rokonságát sújtotta.
4. Athamas: Semelé sógora, akire Juno elmebajt bocsátott.
7. Háló: a vadászathoz használt szokásos eszköz.
12. Athamas felesége, látva férje örült tettét, a másik kisfiával együtt a tengerbe ugrott, és mindketten a vízbe veszttek.
15. Értsd: a trójai háború végén a görögök elpusztították Tróját s megölték a királyt is. (Lásd a *Pok.* XXVI,59 jegyzetét.)
16–18. Hecuba (gör. Hekabé): Priamos trójai király felesége, aki férje halála után fogságba esett. Többi gyermekei már meghaltak, s most tudja meg, hogy az utolsó kettő, Polyxena és Polydóros is halott, megölték őket a görögök. Tébolyult fájdalomában kikaparta fia gyilkosának a szemét.
24. Állatra: mint Athamas támadt az oroszlánnak vélt családtagjaira. — Emberi tagokra: mint Hecuba támadt fiának megölőjére.
28. Capocchio: lásd *Pok.*, XXIX,136.
31. Arezzói: Griffolino, lásd *Pok.*, XXIX,109.
32. Gianni Schicchi: lásd alább.
37–41. Myrrha: görög mondai nőalak, aki apjába lett szerelmes. Szolgálólánynak álcázva ment be apjához, aki gyanútlanul szeretkezett vele egy héten keresztül. — Dante nem a bűnösen féktelen szerelmet rója föl neki (ami a Második Körbe helyezné), hanem a csalást.

elvállalta a ménes csillagáért,	43
hogy eljártssza: ő Buoso Donati,	
s szabályos végrendeletet csinált.”	

Ádám mester, a hamispénz-gyártó

Aztán, mikor elment a két dühöngő,	46
kiket eddig figyeltem, körbenéztem,	
hogy lássam a többi rosszvégzetűt.	
Feltűnt egy, aki lant alakú volt:	49
csak ott kellett volna elmetszeni,	
hol szétválnak az ágyéknál a lábak.	
A súlyos vízkór miatt (mely a testet	52
poshadó nedvekkel torzá teszi,	
hogy nincs az arc a hassal már arányban)	
szétnyitva tartotta az ajkait,	55
mint tüdőbajos, ki a szomjúságtól	
a fölsőt föl-, az alsót lefeszíti.	
„Ti, akik nem vagytok elítélve	58
(s nem értem, mért nem?) e fájó világban,	
jól szemléljétek meg — mondta nekünk —,	
hogy Ádám mester mily nyomorba süllyedt!	61
Míg éltem, megvolt, amit csak kívántam;	
most meg sóvárgok egy csepp víz után.	
A Casentino zöld dombjairól	64
az Arnóba futó kis patakok	
hús permettől dús, nedves partjaikkal	
mindig előttem vannak, s nem hiába:	67
mert emlékképük még jobban kiszárit,	
mint az a kór, mely arcomat apasztja.	
Ez a kemény és jogos büntetés	70
a vétkem helyszínét használja föl,	
hogy sóhajokat csaljon ki belőlem.	
Ott van Romena, ahol hamisan	73
csináltam pénzt s rá Szent Jánost ütöttem:	
ezért égett el odafönn a testem.	
De ha itt láthatnám, mint kárhozottat,	76
Guidót vagy Sandrót vagy az öccsüket,	
azt nem cserélném el a Branda-kútért...!	
Egy már itt van (ha igazat beszélnek	79
az árkot körbejáró tébolyultak),	
de mit ér nekem, ha béna a lábam?	
Ha épp csak annyit csökkenne a súlyom,	82
hogy száz év alatt egy araszt mehetnék,	
már elindultam volna rég az úton,	
megkeresni a mocskosak között,	85
bár tizenegy mérföld hosszú az árok,	
és megvan jó fél mérföld széles is.	
Miattuk vagyok ilyen társaságban:	88
ők vettek rá, hogy gyártsak ál-forintot	
három karát olcsó fémmel vegyítve.”	

42–45. Aki ott szalad: Gianni Schicchi [dzsanni szkikki] (†1280e.): firenzei, aki elvállalta, hogy a frissen meghalt Buoso Donati ágyába befekve, mintha még haldokolna, közjegyző jelenlétében végrendeletet készít, hogy ezáltal Buoso unokaöccse, Simone többet kapjon az örökségből. Simone cserében belement, hogy az új végrendeletben Schicchi a ménes legszebb kancáját („csillagát”) saját magára hagyhatja. — A személy-hamisítók (színlélek) képezik a hamisítók második osztályát.
49. Lant: gitárszerű pengetős hangszer. Gömbölyű hasa és rövid nyaka van.
50–51. Értsd: a lábai már nem tartoztak a lant-alakhoz.
52. Vízkór: betegség, melyben a has felfúvódik, mivel a testnedvek nem tudnak távozni. A beteg állandó szomjúságot érez.
61. Ádám mester: híres pénzhamisító. Egyesek szerint az olaszországi Bresciából, mások szerint Angliából származott. 1281-ben Firenzében megégették, mert hamis pénzzel próbált fizetni. A kivégzést a 16 éves Dante is láthatta. — A hamispénz-gyártók képezik a hamisítók harmadik osztályát.
64. Casentino: kellemes táj Toszkánában, az Arno folyó felső völgyében.
73. Romena: a Guidi grófok kastélya.
74. Ádám mester a firenzei forintot hamisította, melyen Keresztelő Szent János képe volt.
77. A Romena grófok hárman voltak fivérek: Guido, Sandro (Alessandro) és az itt meg nem nevezett harmadik.
78. Branda-kút: ma is működő közkút Siena központjában, mely bő és tiszta forrásvizet ad. — Mások szerint egy Romena közelében lévő, hasonló nevű forrásról van szó.
79. Egy már itt van: az egyik grófi fivér, az 1292-ben meghalt Guido. A többi fivér a mű megjelenésekor még élt!
86. Tizenegy mérföld: kb. 15 km. (Vö. *Pok.*, XXIX,9.)
90. A tiszta arany 24 karát (= 100%) aranyat tartalmaz; Ádám mester csak 21 karátot tett az érmébe, a különbséget olcsó fémmel (talán rézzel) pótolta ki.

A hazugok. Sinón és Ádám mester szóváltása

- Én erre: „És ki az a két szegény, 91
akik jobb oldaladnál gőzölögnek,
mint vizes kezünk a téli hidegben?”
„Már itt voltak, mikor ide lehulltam 94
— felelt —, s nem láttam megmozdulni őket;
szerintem örökre így is maradnak.
Ez a nő volt József megvádolója; 97
ez meg Sinón, a trójai görög.
A magas láztól van mocsárszaguk.”
Erre az egyik, talán mert dühös lett, 100
hogy ilyen sötéten emlegetik,
Ádám mestert ököllel hasba vágta:
döngött a feldagadt has, mint a dob. 103
Ádám mester viszont jól orrba verte
a karjával, mely ugyancsak kemény volt.
„Bármennyire is — mondta — nem tudok 106
vízkóros lábaimmal közlekedni,
a karom hibátlanul működik!”
Mire amaz: „Használni mégse tudad 109
ilyen fürgén, mikor égetni vittek;
bezzeg a pénzveréskor működött!”
Erre a vízkóros: „Ez így igaz. 112
De Trójánál bezzeg nagyot hazudtál,
mikor az igazságot tudakolták!”
„Szavam hamis volt, akárcsak a pénzed 115
— szolt Sinón —, de én egy csalást csináltam,
te viszont többet, mint bármelyik ördög!”
„Gondolj a lóra, te hamis tanú 118
— felelte rá a puffadt hasú árny —,
gyötörjön, hogy ezt világszerte tudják!”
„Gyötörjön téged száraz szomjúságod 121
— így a görög —, meg bűzhödt testvized,
hogy fölfújt hasad mögül ki se láss!”
Mire a pénzes: „Megint tátogatsz, 124
ahogy szoktál a váltóláz miatt!
Mert ha én szomjazom s fölfúj a testvív,
te láztól égsz s a fejed hasogat. 127
Narcissus tükrét fölnyalnád szerintem,
nem kéne sok szóval biztatni rá!”

Vergilius korholó szavai

- Feszülten figyelve hallgattam őket. 130
„Tessék, bámuld tovább! — szolt rám Vezérem. —
Nem sok hiányzik, hogy mérges legyek!”
A hangján hallatszott: máris haragszik, 133
s oly szégyenkezve fordultam feléje,
hogy máig örzi emlékezetem.
Mint aki szörnyű bajról álmodik 136
s álmában azt reméli, hogy csak álom
(így a valót mint nem-valót kívánja),

97. József megvádolója: utalás egy bibliai történetre (1Móz. 39,6). József, a fiatal zsidó szolgaként él Putifár egyiptomi miniszter házában. Putifárné el akarja csábítani Józsefet, aki nem áll kötélnek. A sértett asszony bosszúból azt állítja, hogy József akarta őt megerőszakolni. Józsefet ezért börtönbe vetik.

98. Sinón (Szinón): görög katona, aki azt hazudta a trójaiaknak, hogy a görögök elvonultak s a falovat nyugodtan bevontathatják a várba (lásd *Pok.*, XXVI,59). — A szóhamisítók (hazugok, hamisan esküdők/tanúskodók) képezik a hamisítók (= 10. szennyrovat) negyedik osztályát.

109. Értsd: mert hátra volt kötve a keze.

125. Váltóláz: súlyos betegség (főleg malária), melyben a lázas és láztalan napok váltakoznak, míg végül a beteg teljesen legyengül.

128. Narcissus tükre: a víz. Narcissus (Narkissos, Nárcisz), a szép görög ifjú beleszeretett a saját tükörképébe s nem bírta elmozdulni a víz mellől.

136–138. Értsd: egy ember, aki nincs bajban (ez a valóság) azt álmodja, hogy bajban van (ez a nem-valóság). Álmában azt kívánja: bár ne lenne bajban; így álmobéli kívánsága (mely nem-valóság) egybeesik a valósággal (hiszen tényleg nincs bajban).

- úgy álltam ott, megszólalni se bírtam, 139
hogy bocsánatot kérjek; ám ezáltal
már kértem is, csak nem tudtam magamról.
„Kisebb szégyenkezéssel még nagyobb 142
hibát is jóvá tennél — szolt a Költő. —
Úgyhogy elég! Nincs miért búslakodnod.
Tudd, hogy én mindig melletted leszek, 145
ha máskor is olyan helyzetbe jutsz,
ahol így veszekszenek valakik:
ezt hallgatni hitvány szórakozás!” 148

(Nádasdy Ádám fordítása és jegyzetei)

